

Ks. MACIEJ BUDNIK

TEOLOGICZNE PODSTAWY ŚLUBU CZYSTOŚCI

Theological basis of a vow of consecrated chastity

Aby znaleźć podstawę i teologiczny sens złożenia ślubu czystości w instytutach życia konsekrowanego, należy przede wszystkim spojrzeć na sposób życia i nauczanie samego Jezusa Chrystusa. Jego egzystencja w ludzkim ciele jest wzorem do naśladowania dla każdego Jego ucznia. W najdoskonalszy sposób naśladowała Go Jego Najwierniejsza Uczennica – Jego własna Matka – Najświętsza Maryja Panna. Maryja jest dla wszystkich chrześcijan wzorem dziewicy i matki. Przez analogię należy podjąć w tym miejscu rozważania o teologicznej czystości i macierzyństwie Kościoła, który jest niepokalaną Oblubienicą Baranka – Jezusa Chrystusa. Do życia w czystości wezwani są wszyscy chrześcijanie, lecz najpełniej teologiczne dziewictwo wyrażają osoby konsekrowane, czyli osoby żyjące w poświęconej Bogu czystości. Artykuł bazuje na wcześniejszych badaniach i przemyśleniach autora, które zostały na nowo objęte refleksją i rozszerzone o dalsze materiały badawcze ukierunkowane ekumenicznie¹.

1. Przykład życia Jezusa Chrystusa

Życie zakonne i rady ewangeliczne czystości, ubóstwa i posłuszeństwa znajdują swoją podstawę w życiu samego Jezusa Chrystusa. Sobór

---

¹ Podstawą niniejszych rozważań jest praca magisterska autora zatytułowana *Realizacja rad ewangelicznych w życiu konsekrowanym w świetle literatury przedmiotu*, która została napisana pod kierunkiem ks. dra Jarosława A. Sobkowiaka MIC na seminarium z teologii moralnej i obroniona na Papieskim Wydziale Teologicznym w Sekcji św. Jana Chrzciciela w Warszawie dnia 24 maja 2006 roku.

Watykański II naucza, że „Rady ewangeliczne dotyczące poświęconej Bogu czystości, ubóstwa i posłuszeństwa, jako ugruntowane w słowach i przykładach Pana, a zalecane przez Apostołów, Ojców i doktorów Kościoła oraz pasterzy, są darem Bożym, który Kościół otrzymał od swego Pana i z łaski Jego ustawicznie zachowuje”². Identyczne stwierdzenie zawarte jest w *Kodeksie Prawa Kanonicznego*³. Również *Katechizm Kościoła Katolickiego* podaje, że życie radami ewangelicznymi jest pójściem za Chrystusem⁴ i wiernym naśladowaniem sposobu Jego życia⁵. Wszystkie formy przeżywania rad ewangelicznych w życiu konsekrowanym to żywa pamiątka życia i działania Jezusa – Wcielonego Słowa Bożego w odniesieniu do Boga i do ludzi wszystkich pokoleń⁶.

Zatem podstawą życia w czystości jest ugruntowana w słowach i przykładzie postawa samego Jezusa Chrystusa⁷, który jako człowiek żył w dziewictwie Bogu poświęconym. Przyjście Chrystusa na świat – Jego poczęcie, narodzenie i życie w czystości, jest Dobrą Nowiną o zupełnie nowym i wiecznie trwającym przymierzu⁸. Jezus nie począł się w związku małżeńskim, w naturalny sposób dla rodzaju ludzkiego, ale został poczęty mocą samego Ducha Świętego w łonie Dziewicy Maryi, która po urodzeniu Jezusa – jak Kościół wierzy – pozostała dziewicą. Teologia wyjaśnia, że „Jezus jest Synem

---

² Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*, Rzym 1964 (dalej KK), 43.

³ „Rady ewangeliczne, oparte na nauce i przykładzie Chrystusa – Nauczyciela, są darem Bożym, który Kościół otrzymał od Pana i z Jego łaski ustawicznie zachowuje” – *Kodeks Prawa Kanonicznego*, Rzym 1983, Poznań 1984, kan. 575.

⁴ Por. Jan Paweł II, *Zakonnicy i życie konsekrowane we wspólnocie chrześcijańskiej*, Poznań 1998, s. 22-23.

⁵ Por. *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Rzym 1992, Poznań 1994 (dalej KKK), 918.

⁶ Por. Jan Paweł II, Posynodalna adhortacja apostolska o życiu konsekrowanym i jego misji w Kościele i świecie *Vita consecrata*, Rzym 1996, Poznań 1996 (dalej VC), 22.

⁷ Por. Paweł VI, Encyklika *Sacerdotalis caelibatus*, Rzym 1967, 19; J. Augustyn, *Wychowanie do czystości i celibatu kapłańskiego*, Kraków – Ząbki 2000, s. 168.

⁸ Por. A. Cholewiński, *Dobra Nowina dla każdego*, Kraków 2000, s. 24-29.

Boga – prawdziwym Mesjaszem – ponieważ Maryja jest dziewicą (zatem nie jest synem człowieka) i Maryja jest dziewicą, ponieważ Jezus jest Synem Boga (nie jej męża)”⁹. Poprzez fakt swojego poczęcia i narodzin Chrystus wskazuje na zupełnie nowy sposób narodzin, który jest właściwy tylko dla dzieci Królestwa Bożego – powtórne narodzenie z Ducha (por. J 3, 3 – 8).

„W (...) postawie uległości wobec Ojca Chrystus – choć potwierdza godność i świętość życia małżeńskiego i występuje w ich obronie – to jednak sam przyjmuje formę życia dziewiczego, a przez to objawia wzniosłą wartość i przedziwną duchową płodność dziewictwa”¹⁰. Jezus dobrowolnie wybrał taką formę swojej egzystencji ze względu na swoją misję. Nauczając o bezżenności, wyjaśniał różne motywy jej wyboru (por. Mt 19, 12). Sam natomiast wybrał ją ze względu na Królestwo Niebieskie. Wybór życia dziewiczego przez Niego był całkowicie podporządkowany misji, jaką przyszedł wypełnić¹¹. Wszystko w Jego życiu było podporządkowane głoszeniu Ewangelii i dziełu zbawczemu.

Jezus – jako człowiek – miał świadomość, że został posłany od Boga i ma do wypełnienia określoną powinność (por. Łk 2, 49), a to rodziło Jego szczególną więź z Bogiem (nazywał Boga swoim Ojcem, zwracał się do Niego „Abba” [por. Mk 14, 36]). Bezżeństwo Jezusa nie zamykało Go na relacje międzyludzkie. Życie bez własnej rodziny – jako konsekwencja życia w celibacie – otwierało Jezusa na relacje głębsze i dalsze. Życzył sobie, aby do Jego rodziny zaliczeni zostali nie tylko ci, z którymi wiązało Go pokrewieństwo. „Kto bowiem czyni wolę Bożą – nauczał – ten jest Mi bratem i siostrą, i matką” (Mk 3, 35)¹².

⁹ J. W. Gogola, *Czystość konsekrowana: teologia i praktyka*, w: *Formacja zakonna*, t. 3, red. J. W. Gogola, Kraków 1998, s. 25.

¹⁰ VC 22.

¹¹ Por. K. Marmion, *Chrystus wzorem zakonnika*, tłum. J. Andrasz, Kraków 1927, s. 42-47.

¹² Wszystkie cytaty z Biblii za: *Biblia Ekumeniczna to jest Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu z księgami deuterokanonicznymi. Przekład ekumeniczny z języków oryginalnych*, wyd. I, Warszawa 2017.

W Chrystusie Bóg zawarł z ludźmi Nowe Przymierze. W Pierwszym Testamencie przymierze Boga ze swoim ludem niejednokrotnie ukazane jest za pomocą symboliki małżeńskiej: Bóg poślubia swój naród (por. Oz 2, 18–22; Ez 16), a także wspomina okres narzeczeństwa z Jerozolimą (por. Jer 2, 2). W Jezusie Chrystusie – prawdziwym Mesjaszu – realizuje się to zapowiedziane przymierze. To przymierze dokonało się przez Jego Krew przelaną z miłości do człowieka na drzewie krzyża¹³.

W ofierze Jezusa Chrystusa na krzyżu w pełni ukazuje się ludzkości Jego miłość oblubieńcza. Dosłownie „oblubieńcem” nazwał Mesjasza Jan Chrzciciel (por. J 3, 29). Również Chrystus odnosi ten tytuł do samego siebie, na przykład w przypowieściach o Królestwie Niebieskim, które jest podobne do przyjęcia ślubnego (por. Mt 22, 1–14), jak również do dziesięciu panien, które czekają na oblubieńca, by wejść z nim na ucztę (por. Mt 25, 1–13). Oblubieńcem duszy nazywany jest także Jezus w tekstach mistyków rzymskokatolickich¹⁴ i pismach konfesyjnych zgromadzeń zakonnych innych Kościołów

---

¹³ W mistycznej interpretacji Nowego Testamentu krzyż ukazwany bywa jako łożo, na którym dokonujące się przymierze przedstawione jest jako konsumpcja związku małżeńskiego. XVI-wieczny dominikanin Ludwik z Granady prowadząc medytację o Męce Pańskiej mówi: „Najświętszy Pan podniósł oczy ku Ojcu i dziękował za dojsie do tego stanu ubóstwa, nagości i pohańbienia dla miłości Jego. Następnie kazano Mu wyciągnąć się na krzyżu, który leżał na ziemi. On jak posłuszny baranek kładzie się na tym łożu, przygotowanym dla Niego przez świat, i wydaje swe ręce i nogi katom na mękę. (...) Gdy Zbawiciel leżał wyciągnięty na tym łożu, przyszedł jeden z oprawców z grubym gwoździem w rękę i (...) zaczął bić młotkiem i otwierać twardemu żelazu drogę poprzez miękkie ciało Pana. (...) W ten sposób święte Ciało zostało przymocowane do krzyża” cyt. za: Ludwik z Granady, *Traktat VI O modlitwie myślniej, w którym wykłada się pokrótce główne tajemnice życia naszego Zbawiciela i inne sprawy*, w: tenże, *Abyś nie zapomniał, że jesteś chrześcijaninem*, tłum. K. Niklewiczówna, Poznań 1987, s. 251-252.

¹⁴ Por. Teresa od Dzieciątka Jezus, *Dzieje duszy czyli żywot bł. siostry Teresy od Dzieciątka Jezus i od Najśw. Oblicza Karmelitanki Bosej (1873 – 1897) przez nią samą skreślony. Listy – poezje*, tłum. W. Galant, wyd. IV, Poznań – Warszawa – Wilno – Lublin 1924, s. 288.

chrześcijańskich¹⁵. On na krzyżu jest Tym, który poślubia duszę i jednoczy ją z sobą jako Bogiem¹⁶.

Dziewictwo Chrystusa jest płodne. Na sposób Oblubieńca – Małżonka Jezus angażuje całą swoją Osobę. Jak w małżeństwie człowiek angażuje swoje Ciało, tak po dziś dzień Chrystus swojej Oblubienicy – Kościołowi i każdej duszy z osobna w Kościele daje swoje Ciało¹⁷, które jest sakramentem danym przez Umiłowanego w celu miłosej zjednoczenia z Nim¹⁸.

Spoglądając na Jezusa Chrystusa jako człowieka nie można zobaczyć u Niego żadnych pobudek egoistycznych w wyborze życia w celibacie. W Ewangelii ukazuje się Jezus, który nigdy nie zamykał się na innych ludzi, był otwarty na każdego człowieka. Miał również bliskich sobie ludzi: dwunastu apostołów (por. Mt 10, 2), Marię i Martę (por. Łk 10, 38–42), Łazarza nazywał swoim przyjacielem (por. J 11, 11), jak również nawet nazywa przyjacielem Judasza, który Go zdradził (por. Mt 26, 50). Jezus był bardzo serdeczny także w stosunku do dzieci: *I objął je, i błogosławił, kładąc na nie ręce* (Mk 10, 16).

Wbrew zwyczajom i kulturze Jezus łamał wszelkie ówczesne stereotypy. Wykraczał daleko poza przyjęte normy¹⁹. Uważał, że żadna religijność nie może prowadzić człowieka do izolacji. Nie bał się zbliżyć do tzw. „ludzi z marginesu”, przebywał z celnikami i grzesznikami, nazywany był ich przyjacielem (por. Mt 11, 19). Szczególną

¹⁵ „Przy końcu tego roku przeszedłem zjednoczenie Serca Pana Jezusa z moim sercem i przy tym słowa: «Oblubienica moja zamek zapieczętowany». Odtąd pozwolił mi Pan Jezus nazywać siebie „Oblubieńcem Niebieskim”, bo przedtem miałam tak Go nazywać, co było zabronione”, cyt. za: M. F. Kozłowska, *Wyjątki z Objawień w roku 1899 i 1900*, w: *Brewiarzyk mariawicki dla czcicieli Przenajświętszego Sakramentu*, wyd. V, Felicjanów 1967, s. 508.

¹⁶ Por. T. Merton, *Wspinaczka ku prawdzie*, w: tenże, *Szukanie Boga*, tłum. P. Parlej, Kraków 1983, s. 210.

¹⁷ Por. KK 7.

¹⁸ Por. H. Suzo, *Księga Mądrości Przedwiecznej*, w: *Mistycy nadreńscy. Ścieżka do Boga. Wybór pism*, red. W. Szymona, Poznań 1996, s. 104.

¹⁹ Por. G. Biffi, *Jezus. Centrum kosmosu i historii*, tłum. P. Dyrda, Kraków 2001, s. 52, 54-56.

miłość potrafił okazać jawno grzesznicy (por. J 8, 1–11)²⁰. Jezus nie unikał kobiet, cenił je. Wielokrotnie towarzyszyły Mu one w wędrówkach (por. Łk 23, 55), rozmawiał z kobietą pochodzącą z Samarii (por. J 4, 1–26). W czasie drogi krzyżowej „szło też za Nim wielkie mnóstwo ludu, także kobiet, które płakały i żałośnie zawodziły nad Nim” (Łk 23, 27). Religijnego Żyda tamtego czasu musiała oburzać forma postępowania Jezusa względem kobiet. Dzisiaj, po wielowiekowej refleksji nad bóstwem i człowieczeństwem Jezusa, teologia śmiało może postawić wniosek, że „Jezus jest Bogiem, który stoi ponad (...) formami”²¹.

Jezus swoim ziemskim życiem podkreślał wielkość ofiary, którą należy ponieść dla Królestwa Niebieskiego. Chociaż był człowiekiem bezzennym, żył dla miłości i o miłości nauczał. Jest to miłość wyjątkowa i prawdziwa, której współcześni Mu nie zrozumieli i do dziś nie jest przez wielu ludzi rozumiana²².

2. Najświętsza Maryja Panna – Dziewica i Matka

Z Chrystusem – Synem Bożym jest nieodłącznie związana Jego Matka Maryja, czczona w Kościele jako Bogarodzica – Dziewica.

Jej przyjście było zapowiadane w Starym Testamencie. Już w 734 roku przed narodzeniem Chrystusa prorok Izajasz ogłasza królowi Achazowi prorocstwo zapowiadające dziewicze poczęcie i narodzenie Mesjasza (tak te słowa rozumie Mt 1, 22n oraz tradycja Kościoła): „Pan sam da wam znak: Oto panna pocznie i urodzi syna, i nada mu imię Immanuel” (Iz 7, 14; por. Mi 5, 2). To prorocstwo spełniło się w określonym czasie. „Kiedy nadeszła pełnia czasu, Bóg posłał swego Syna, który narodził się z niewiasty, narodził się pod Prawem, żeby wykupić tych, którzy podlegali Prawu, abyśmy otrzymali przybrane

---

²⁰ Por. W. Nigg, *Księga pokutników I*, tłum. V. Hoffmann – Zdrojewska, wyd. II, Warszawa 2001, s. 50-51.

²¹ Benedykt XVI, cyt. za: A. Szostkiewicz, *Bóg kobiet*, Polityka 23.03.2005, <http://bit.ly/wsp43Budnik1> [dostęp: 8.11.2018].

²² Por. J. Duquesne, *Jezus*, tłum. L. Kossobudzki, Gdańsk 1996, s. 107- 109; *Formuła ślubów wieczystych braci ze Wspólnoty z Taizé*, <http://bit.ly/wsp43Budnik2> [dostęp: 8.11.2018].

synostwo” (Ga 4, 4n PE). (...) „Bóg posłał anioła Gabriela do Nazaretu, miasta w Galilei” – podaje ewangelista – „do panny imieniem Maria, zaślubionej Józefowi z rodu Dawida” (Łk 1, 26n).

Prawda wiary, mówiąca że Maryja przed, jak i po urodzeniu Syna była Dziewicą, od początku była wyznawana w Kościele. W jednym z najstarszych tekstów *Wyznania wiary* (sięgającym być może nawet czasów apostoelskich) występuje stwierdzenie: „Wierzę (...) w Jezusa Chrystusa, Syna Jego Jedynego, Pana naszego, który się począł z Ducha Świętego; narodził się z Maryi Panny”²³. Ojcowie III Soboru Powszechnego w Efezie (w 431 roku) stwierdzili, że Jezus „nie urodził się najpierw ze świętej Dziewicy (jako) zwykły człowiek, w którego by potem wstąpiło Słowo, lecz twierdzimy, że już w łonie matki zostało ono złączone z ciałem i cielesnie się urodziło, przyjmując jako własne – urodzenie cielesne... Przeto [święci Ojcowie] nie wahali się nazwać świętej Dziewicy Matką Bożą”²⁴.

W *Anatematyzmach* św. Cyryl Aleksandryjski mówi, że „Jeśli ktoś nie wyznaje, że Emanuel jest prawdziwie Bogiem i dlatego święta Dziewica jest Matką Bożą; zrodziła bowiem według ciała Słowo Boże, które stało się ciałem – niech będzie wyłączony ze społeczności wiernych”²⁵. Określenie Maryi – „Święta Dziewica” jest od początku obecne w terminologii Kościoła. Kościół na Wschodzie zawsze mocno akcentował, że Ona jest ἀειπάρθεος (Aeiparthenos) – zawsze Dziewica, Najczystsza Dziewica²⁶.

Dziewiczość Matki Bożej dobitnie sformułował papież św. Leon Wielki w liście do Flawiana, biskupa Konstantynopola z 449 roku. Pisze w nim, że Jezus Chrystus – Mesjasz i Zbawiciel „został (...) poczęty z Ducha Świętego w łonie Dziewicy – Matki, która wydała

²³ *Breviarium Fidei, Wybór doktrynalnych wypowiedzi Kościoła*, red. I. Bieda, S. Głowa, Poznań 1988 (dalej BF) IX, 4.

²⁴ BF VI, 3.

²⁵ BF VI, 4.

²⁶ Por. H. Ałfiejew, *Misterium wiary. Wprowadzenie do prawosławnej teologii dogmatycznej*, Warszawa 2009, s. 145.

Go na świat bez naruszenia swego dziewictwa, jak Go była poczęła w nienaruszonym dziewictwie”²⁷.

Rozwijając od zawsze istniejącą myśl teologiczną Kościoła²⁸ papież bł. Pius IX w 1854 roku ogłosił dogmat, że Najświętsza Maryja Panna jest również Niepokalanie Poczęta, to znaczy została zachowana od grzechu pierworodnego i jakiegokolwiek grzechu uczynkowego²⁹. Tak więc z Pisma Świętego i Tradycji Kościoła jasno wynika, że Maryja dziewiczo poczęła Chrystusa i po urodzeniu Syna dziewicą pozostała. Taki jest dogmat katolickiej wiary.

Wydaje się, że w przypadku Maryi, podobnie jak w przypadku Jezusa, dziewictwo nie było konieczne potrzebne dla spełnienia się Misterium Wcielenia i Zbawienia. Wydaje się, że było jednak bardzo pożądane, aby ukazało się w całej pełni to, że Jej Syn miał tylko jednego Rodzica – Ojca, czyli Boga. Zatem Dziewictwo Maryi jest całkowicie podporządkowane jej macierzyństwu³⁰.

Maryja, która była wolna, ponieważ żyła w dziewictwie, mogła wejść, jako człowiek, w pełną relację osobową z Bogiem, gdyż dziewictwo jest najdoskonalszą formą zjednoczenia z Bogiem, a przez Niego z Nim i w Nim ze światem, drugim człowiekiem i sobą samym³¹. Stąd Maryja, zjednoczona z Bogiem, dzięki dziewictwu może powiedzieć Bogu swoje „fiat” – „tak”, pozostając w pełnej dyspozycyjności wobec Boga i duchem, i ciałem³². Maryja została powołana na Matkę Mesjasza. Bóg, żeby dokonać dzieła odkupienia, chciał wolnej współpracy ze swoim stworzeniem – właśnie z Nią – Maryją³³. Jego wolą było

---

²⁷ BF VI, 7.

²⁸ Por. Benedykt XVI, *Audienca generalna*, Rzym, 7 lipca 2010 r., <http://bit.ly/wsp43Budnik3> [dostęp: 8.11.2018].

²⁹ Por. BF VI, 106.

³⁰ Por. J. W. Gogola, *Czystość konsekrowana: teologia i praktyka*, t. 3, red. J. W. Gogola, dz. cyt., s. 28.

³¹ Por. J. A. Sobkowiak, *Dziewictwo Maryi wobec współczesnej kultury*, *Salvatoris Mater* 4 (2002) nr 1, s. 149-152.

³² Por. *Brewiarz Eucharystyczny Zgromadzenia Mariawitów*, wyd. III, Stoczek 2006, s. 640.

³³ Por. KKK 488.

też, aby Wcielenie poprzedziła zgoda dokonana w wolności Tej, która przeznaczona została na Jego Matkę³⁴. Maryja tą decyzję – śmiało można rzec – dzięki dziewictwu, podjęła w całkowitej wolności³⁵: „Oto ja służebnica Pana, niech mi się stanie według Twego słowa” (Łk 1, 38). W tym momencie dokonał się akt konsekracji mocą Ducha Świętego Maryi Dziewicy. Tym właśnie sposobem stała się w Nowym Przymierzu pierwszą konsekrowaną osobą (poświęconą całą Bogu)³⁶. Ta konsekracja Bogu Dziewicy Maryi jest całkowita, najpełniejsza i najdoskonalsza³⁷.

Maryja wybrała dziewictwo jako formę swojego życia z uwagi na fakt Wcielenia i dzieło odkupienia, które miało się dokonać przez Jezusa poczętego w Jej łonie. Maryja została poślubiona Józefowi (por. Mt 1, 18), jednak ten związek małżeński nie został skonsumowany, gdyż Maryja została brzemienna zanim młodzi małżonkowie zamieszkali razem (por. Mt 1, 18n), a Józef nie żył z Nią, aż urodziła Syna (por. Mt 1, 25). „Zwrot ten ani nie potwierdza, ani nie zaprzecza późniejszego dziewictwa Maryi”³⁸, chociaż w tradycji Kościoła zawsze istniało przekonanie, że „z tego samego łona dziewiczego, z którego Chrystus Pan się narodził, nie nastąpiło inne narodzenie”³⁹, jak pisał o tym w 392 roku św. Syrycjusz do Anyzjusza, biskupa Telesaloniki. Zatem można stwierdzić, że Maryja i Józef stanowili tzw. „białe małżeństwo”.

Dziewictwo Najświętszej Maryi Panny nie wynika z Bożego rozkazu, ale zostało podjęte w wolności dzięki działaniu Ducha Świętego.

³⁴ Por. KK 56.

³⁵ Por. Jan Paweł II, *Zakonnicy i życie konsekrowane we wspólnocie chrześcijańskiej*, dz. cyt., s. 99.

³⁶ Por. Instrukcja Kongregacji Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego *Rozpocząć na nowo od Chrystusa. Odnowione zaangażowanie życia konsekrowanego w trzecim tysiącleciu*, Rzym 2002, s. 10.

³⁷ Por. Jan Paweł II, Adhortacja apostołska o konsekracji zakonnej w świetle tajemnicy Odkupienia *Redemptionis donum*, Rzym 1984, Warszawa 2000, s. 17.

³⁸ B. T. Viviano, *Ewangelia według świętego Mateusza*, w: *Katolicki Komentarz Biblijny*, red. W. Chrostowski, Warszawa 2001, s. 919.

³⁹ BF VI, 80.

By móc w wolności z wiarą odpowiedzieć na to wezwanie Boga, Maryja została całkowicie przeniknięta łaską Bożą⁴⁰. Powołanie Maryi Dziewicy jest łaską⁴¹ oraz całkowitą inicjatywą samego Boga⁴².

Tak jak w przypadku Jezusa, dziewiczność Maryi jest niezwykle płodna. Czystości nie przeżywała egocentrycznie. Była otwarta na innych ludzi. Wymienić tu należy choćby fakt nawiedzenia Elżbiety. Maryja, choć sama brzemienna, udaje się, by służyć swojej brzemiennej, w podeszłym wieku, krewnej (por. Łk 1, 39–56). Jest również obecna wraz ze swym Synem i Jego uczniami na weselu w Kanie Galilejskiej, w czasie trwania którego dostrzegła brak wina i postanowiła temu zaradzić (por. J 2, 1–12). Oczywistą rzeczą była troska o Jezusa, swojego Syna (por. Mt 12, 46–49) i obecność przy Nim w czasie Jego męki i śmierci (por. J 19, 28–30).

Maryja Panna żyjąc w dziewictwie⁴³, ukazuje jego duchową płodność. Umiłowany przez Chrystusa uczeń Jan zostaje powierzony opiece Maryi (por. J 19, 28–30), a w tym znaku Kościół upatruje powierzenie Matce Bożej wszystkich wierzących. Tak więc Najświętsza Maryja Panna dobrowolnie rezygnuje z macierzyństwa na płaszczyźnie przyrodzonej i staje się matką na płaszczyźnie nadprzyrodzonej. Rodzi wszystkich wierzących dla Boga – „stała się nam matką w porządku łaski”⁴⁴. Sobór Watykański II uczy, że macierzyństwo Maryi w ekonomii łaski trwa nieustannie – poczynając od aktu zgody, którą przy zwiastowaniu wiernie wyraziła i którą zachowała bez wahania pod krzyżem, aż do dopełnienia liczby wybranych. Najświętsza Maryja Panna wzięta do nieba nie zaprzestała zbawczego zadania, lecz poprzez wielorakie swoje wstawiennictwo ustawicznie zjednuje Kościołowi dary zbawienia wiecznego⁴⁵. Dzięki swej macierzyńskiej

---

⁴⁰ Por. KKK 490–491.

⁴¹ Por. Jan Paweł II, Encyklika *Redemptoris Mater*, Rzym 1987, 7.

⁴² Por. VC 28.

⁴³ Por. KK 44.

⁴⁴ KK 61.

⁴⁵ „Rola Matki Bożej jest zapodmiotowanie Słowa Bożego w człowieku i jego historii, co umożliwiło Mu stanie się pośrednikiem między Bogiem i ludźmi. Pośrednictwo Maryi odnosi się do jej macierzyńskiego zaangażowania w dzieło

miłości opiekuje się braćmi swojego Syna, pielgrzymującymi jeszcze i narażonymi na trudy i niebezpieczeństwa, póki nie zostaną doprowadzeni do szczęśliwej ojczyzny⁴⁶.

Kościół wierzy, że „Błogosławiona (...) Dziewica z racji daru i roli boskiego macierzyństwa (...) związana jest głęboko (...) z Kościołem: Boża Rodzicielka jest, jak uczył już św. Ambroży, pierwowzorem (typus) Kościoła, w porządku (...) wiary, miłości i doskonałego zjednoczenia z Chrystusem. W tajemnicy (...) Kościoła, który sam także słusznie nazywany jest matką i dziewicą, Błogosławiona Dziewica Maryja przodowała najdoskonalej i osobliwie, stając się wzorem dziewicy i zarazem matki”⁴⁷. Stąd Maryi przysługuje tytuł Matki Kościoła.

3. Macierzyństwo Kościoła

Zjednoczenie Chrystusa z Kościołem jest związkiem oblubieńczym, można powiedzieć – dziewiczym, którego symbolem jest małżeństwo⁴⁸. Kościół nieustannie ma się wpatrywać w Chrystusa, którego działalność przedłuża, ale jest również wspólnotą wiernych – Jego zmartwychwstałym Ciałem⁴⁹. Można więc wywnioskować, że wspólnota chrześcijan – Kościół jest niejako „dziewiczny” wtedy, kiedy jest wierny Chrystusowi⁵⁰.

Kościół jest umiłowany przez Chrystusa, który wydał na śmierć samego siebie z miłości do Kościoła (por. Ef 5, 25). Temat ten wyraźnie przedstawia św. Paweł Apostoł w liście do Kościoła w Koryncie pisząc:

Jezusa; jest zbawczą służbą” – W. Różyk, „Objawienia” Marii Franciszki Kozłowskiej według rękopisu z archiwum watykańskiego. Studium teologiczne, Świdnica 2006, s. 105.

⁴⁶ Por. KK 62.

⁴⁷ KK 63.

⁴⁸ Por. *Dziewictwo*, w: *Słownik Teologii Biblijnej*, red. X. Léon – Dufour, tłum. K. Romaniuk, wyd. IV, Poznań 1994, s. 255.

⁴⁹ Por. H. Küng, *Sobór i zjednoczenie*, tłum. M. Urbanowa, C. Żółtowska, Kraków 1964, s. 214-215.

⁵⁰ Por. K. Hołda, *Życie konsekrowane. Refleksje teologiczne o życiu zakonnym*, Warszawa 1979, s. 19, 26.

„Jestem (...) zazdrosny o was Bożą zazdrością. Obiecałem przecież poślubić was jednemu mężowi, aby jako czystą dziewicę postawić przed Chrystusem” (2 Kor 11, 2).

Również w Objawieniu św. Jana zastosowany jest w odniesieniu do Kościoła obraz dziewicy, która jest Małżonką Baranka (por. Ap 19, 7)⁵¹. W Apokalipsie św. Jan Apostoł opisuje widzenie anioła, który objawia mu rzeczy ostateczne. Po zachęcie anioła – „Chodź, pokaż ci Pannę Młodą – Małżonkę Baranka” (Ap 21, 9) – Jan widzi Królestwo Boże i przyszlą chwałę Kościoła. Każdy człowiek może usłyszeć to wezwanie – zaproszenie do Królestwa Niebieskiego. „A Duch i Panna Młoda mówią: Przyjdź! I ten, kto słyszy, niech powie: Przyjdź! A ten, kto pragnie, niech przychodzi...” (Ap 22, 17). Jest to wezwanie do jedności Kościoła z Bogiem i jedności Boga z poszczególnym człowiekiem. Słyszący to wezwanie jest zaproszony do szczególnej zażyłości, przyjęcia tego daru i złożenia daru z siebie⁵², gdyż Duch i Oblubienica mówią w przestrzeni miłości⁵³.

Analogicznie rzecz ujmując, idąc za nauczaniem Soboru Watykańskiego II, można stwierdzić, że Kościół, dzięki przyjmowanemu z wiarą Bożemu Słowu, staje się rodzicielką – matką. Przez przepowiadanie ewangelii i udzielanie sakramentu chrztu rodzi do nowego i nieśmiertelnego życia swoje dzieci. „Kościół jest naszą matką, gdyż zrodził nas w sakramencie Chrztu św. Za każdym razem kiedy chrzczymy dziecko, staje się ono dzieckiem Kościoła, zostaje włączone do Kościoła. I od tego dnia jako troskliwa mama kieruje naszym wzrostem w wierze i wskazuje nam mocą Słowa Bożego drogę zbawienia, broniąc nas od złego”⁵⁴.

---

⁵¹ Por. A. Banaszek, *Kościół Janowe. Ewangelia św. Jana, Listy Janowe, Apokalipsa*, Warszawa 2003, s. 63–64.

⁵² Por. J. Bajda, *Konsekracja ciała w aspekcie powołania osoby*, w: Jan Paweł II. *Mężczyzną i niewiastą stworzył ich. Chrystus odwołuje się do „początku”. O Jana Pawła II teologii ciała*, pr. zb. pod red. T. Styczeń, Lublin 1981, s. 192–193.

⁵³ Por. M. Zięba, *Unanimitas, dominikańskie przykazanie*, Poznań 2003, s. 7.

⁵⁴ Franciszek, *Katecheza Kościół matką, dającą życie w Chrystusie*, Rzym, 3.09.2014, <http://bit.ly/wsp43Budnik4> [dostęp: 5.11.2018], 2.

Kościół jest także dziewicą, która nieskazitelnie i w czystości dochowuje wiary danej Oblubieńcowi, a więc mocą Ducha Świętego zachowuje dziewiczo nienaruszoną wiarę, mocną nadzieję i szczerą miłość⁵⁵.

Dziewictwo chrześcijan powinno przejawiać się w postawie pokory, tak jak Jezus – Głowa Kościoła był pokorny⁵⁶. Kościół cały należy do Boga, jest Jemu poświęcony (konsekrowany) i wszystko czym jest, zawdzięcza Bogu. Powinien pozostawać w pełnej dyspozycyjności wobec planów Boga i w pełni angażować się w dzieło odkupienia, czyli rodzić nowe dzieci Boże⁵⁷. Jednostkowo patrząc, każdy ochrzczony człowiek, należący do Kościoła, też jest oblubienicą Chrystusa. Chrześcijanin, poprzez sakrament Chrztu świętego jest powołany do tego, by wraz z Kościołem stać się dziewicą i matką⁵⁸ (dochowywać wiary i rodzić nowe dzieci Boże⁵⁹), jednak nie wszyscy w ten sam sposób.

Wszyscy wierzący są zobowiązani do życia w czystości (osiągania integracji płciowości w osobie, a także jedności człowieka w bycie cielesnym i duchowym⁶⁰), każdy według własnego stanu oraz na płaszczyźnie duchowej wszyscy ochrzczeni są wezwani do bycia Oblubienicą Chrystusa, czyli Kościołem. Wszyscy wierni chrześcijanie (także ci, którzy nie należą do stanu kapłańskiego ani zakonnego), „jako wcieleni przez chrzest w Chrystusa, ustanowieni jako Lud Boży i uczynieni na swój sposób uczestnikami kapłańskiego, prorockiego i królewskiego urzędu Chrystusowego, ze swej strony

⁵⁵ Por. KK 64.

⁵⁶ Por. B. Häring, *Błogosławieństwa, Ich implikacje dla jednostki i społeczeństwa*, w: tenże, *Pieśń Sługi, Błogosławieństwa, Eucharystia*, tłum. A. Łobocka-Oleksowicz, M. Mroszczak, A. Mysłowska, Warszawa 1982, s. 112.

⁵⁷ Por. J. W. Gogola, *Czystość konsekrowana: teologia i praktyka*, t. 3, red. J. W. Gogola, dz. cyt., s. 30.

⁵⁸ Por. tamże.

⁵⁹ Por. Y. Congar, *Moim braciom*, tłum. A. Ziernicki, Kraków 1998, s. 16–20.

⁶⁰ Por. KKK 2336-2339.

sprawują właściwe całemu ludowi chrześcijańskiemu posłannictwo w Kościele i świecie”⁶¹.

Tak więc również i świeccy mają kierować wszystkimi wymiarami swojego życia tak, aby się rozwijały po myśli Chrystusa i służyły w chwale Stworzyciela i Odkupiciela⁶², kierując się Jego zasadami moralnymi, miłością⁶³ i żyjąc w czystości⁶⁴. Każdy ochrzczony, poświęcony (konsekrowany) Bogu przez chrzest staje się świadkiem i narzędziem posłannictwa Kościoła⁶⁵.

Istnieją jednak chrześcijanie powołani przez Boga również do dziewictwa fizycznego, które prowadzi do pełni dziewictwa duchowego. *Katechizm Kościoła Katolickiego* mówi, że „Doskonałość miłości, do której są powołani wszyscy wierni, nakłada na tych, którzy w sposób wolny przyjmują wezwanie do życia konsekrowanego, obowiązek praktykowania czystości w bezżenności dla Królestwa”⁶⁶. Ci chrześcijanie, którzy z własnej woli wchodzą na drogę pełnego przeżywania Ewangelii, stosują doskonalsze środki, które mają ich doprowadzić do całkowitego zjednoczenia z Bogiem. Tacy chrześcijanie podejmują wszelkie możliwe kroki w zachowaniu czystości⁶⁷, ponieważ Bóg wzywa ich, by w swoim życiu dopełnili w sposób najdoskonalszy łaskę chrztu⁶⁸.

Stan dziewictwa, który jest na pewno charyzmatem Ducha Świętego⁶⁹ i niezwykłym darem łaski dającym w szczególny sposób

---

⁶¹ KK 31; KKK 897.

⁶² Por. KKK 898.

⁶³ Por. Franciszek, *Adhortacja apostolska o powołaniu do świętości w świecie współczesnym Gaudete et exultate*, Rzym 2018, <http://bit.ly/wsp43Budnik5> [dostęp: 8.11.2018.], 86.

⁶⁴ Por. B. Cole, P. Conner, *Pełnia chrześcijaństwa. Teologia życia konsekrowanego*, tłum. D. Dowjat, A.M. Nowak, Poznań 1997, s. 19-20.

⁶⁵ Por. KK 33; KKK 913.

⁶⁶ KKK 915.

⁶⁷ Por. P. Góralczyk, *Wychowawcza etyka seksualna*, Ząbki 2000, s. 179-184.

⁶⁸ B. Cole, P. Conner, *Pełnia chrześcijaństwa. Teologia życia konsekrowanego*, dz. cyt., s. 27.

⁶⁹ Por. K. Hołda, *Życie konsekrowane*, dz. cyt., s. 36.

ludzkiemu sercu wolność⁷⁰, nie jest dziewictwem osoby, która jest jeszcze niezamężna. Konsekracja w czystości poprzez ślubowanie rad ewangelicznych jest dokonaniem (i dokonywaniem) wyboru całkowitej i jedynej miłości Chrystusa, w którym Bóg umiłował człowieka⁷¹. Osoba konsekrowana powinna do wypełnienia ślubu czystości dołożyć wszelkich starań i w pełni zaangażować swój potencjał duchowy i psychiczny.

***

Zatem to sam Chrystus jest powodem życia człowieka w konsekrowanej czystości w Kościele na wzór Maryi, Matki Bożej. Złożenie ślubu czystości poprzedzone jest powołaniem – „spojrzeniem” Jezusa na człowieka⁷². Do konkretnej osoby jest kierowane wezwanie do pójścia za Mistrzem i do więzi z samym Jezusem mocą łaski Boga, który powołuje człowieka⁷³. Ta więź z Chrystusem jest naśladowaniem⁷⁴ Jego samego, w Jego ziemskim życiu czystym i dziewiczym.

Streszczenie

Artykuł ukazuje teologiczny sens złożenia ślubu czystości w instytucjach życia konsekrowanego. Podstawą rady czystości jest sposób życia i nauczanie Jezusa Chrystusa. Z ludzką egzystencją Chrystusa związana jest Matka Boża. Artykuł przedstawia Maryję jako wzór dziewicy i matki dla całego Kościoła. W artykule podjęty został również temat macierzyństwa Kościoła, który jest niepokalaną Oblubienicą Baranka – Jezusa Chrystusa. Do życia

⁷⁰ Sobór Watykański II, Dekret o przystosowanej odnowie życia zakonnego *Perfectae caritatis*, Rzym 1965, 12.

⁷¹ Por. J. Augustyn, *Rady ewangeliczne. Nie tylko dla osób zakonnych*, Kraków 2001, s. 57.

⁷² Por. Brat Moris, *Za Jezusem z Nazaretu. Rekolekcje z Małymi Braćmi i Małymi Siostrami Jezusa*, Warszawa 2000, s. 17–18.

⁷³ Por. M. Kowalczyk, *Wzorcowe symptomy komplementarności apostołskiej misji Kościoła u osób konsekrowanych*, w: tenże, *Komplementarność apostołskiej misji Kościoła w życiu konsekrowanym. Studium teologiczno-dogmatyczne*, Ząbki 2005, s. 111.

⁷⁴ Por. D. Bonhoeffer, *Naśladowanie*, tłum. J. Kubaszczyk, Poznań 1997, s. 23.

radą czystości wezwani są wszyscy chrześcijanie, lecz w sposób teologicznie najpełniejszy wyrażają ją osoby konsekrowane, czyli żyjące w poświęconej Bogu czystości w instytucjach życia konsekrowanego.

Summary

The paper shows the theological sense of taking a chastity vow in institutes of consecrated life. The basis of the counsel of chastity is the way of life and the teachings of Jesus Christ. Mother of God is linked with the human existence of Christ. The paper presents Mary as a paragon of a virgin and a mother to the whole Church. It also takes up the subject of the motherhood of the Church which is the immaculate Bride of the Lamb of God – Jesus Christ. All Christians are called to living out the counsel of chastity, but in a theologically fullest way it is expressed by the consecrated ones, that is to say, the ones living in a purity devoted to God in institutes of consecrated life.

Słowa kluczowe: rady ewangeliczne, śluby czystości, dziewictwo, powołanie, macierzyństwo, naśladowanie, Lud Boży, życie konsekrowane

Keywords: evangelical counsels, chastity vows, virginity, calling, motherhood, following, People of God, consecrated life

Bibliografia

- Ałfiejew H., *Misterium wiary. Wprowadzenie do prawosławnej teologii dogmatycznej*, Warszawa 2009.
- Augustyn J., *Rady ewangeliczne. Nie tylko dla osób zakonnych*, Kraków 2001.
- Augustyn J., *Wychowanie do czystości i celibatu kapłańskiego*, Kraków – Ząbki 2000.
- Bajda J., *Konsekracja ciała w aspekcie powołania osoby*, w: Jan Paweł II, *Mężczyznę i niewiastę stworzył ich. Chrystus odwołuje się do „początku”*. *O Jana Pawła II teologii ciała*, pr. zb. pod red. T. Styczeń, Lublin 1981.
- Banaszek A., *Kościół Janowe. Ewangelia św. Jana, Listy Janowe, Apokalipsa*, Warszawa 2003.
- Benedykt XVI, *Audiencja generalna*, Rzym, 7 lipca 2010 r., <http://bit.ly/wsp43Budnik3> [dostęp: 8.11.2018].
- Biblia Ekumeniczna to jest Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu z księgami deuterokanonicznymi. Przekład ekumeniczny z języków oryginalnych*, wyd. I, Warszawa 2017.
- Biffi G., *Jezus. Centrum kosmosu i historii*, tłum. P. Dyrda, Kraków 2001.

- Bonhoeffer D., *Naśladowanie*, tłum. J. Kubaszczyk, Poznań 1997.
- Brat Moris, *Za Jezusem z Nazaretu. Rekolekcje z Małymi Braćmi i Małymi Siostrami Jezusa*, Warszawa 2000.
- Breviarium Fidei, Wybór doktrynalnych wypowiedzi Kościoła*, red. I. Bieda, S. Głowa, Poznań 1988.
- Brewiarz Eucharystyczny Zgromadzenia Mariawitów*, wyd. III, Stoczek 2006.
- Cholewiński A., *Dobra Nowina dla każdego*, Kraków 2000.
- Cole B., Conner P., *Pełnia chrześcijaństwa. Teologia życia konsekrowanego*, tłum. D. Dowjat, A. M. Nowak, Poznań 1997.
- Congar Y., *Moim braciom*, tłum. A. Ziernicki, Kraków 1998.
- Duquesne J., *Jezus*, tłum. L. Kossobudzki, Gdańsk 1996.
- Formuła ślubów wieczystych braci ze Wspólnoty z Taizé*, <http://bit.ly/wsp43Budnik2> [dostęp: 8.11.2018].
- Franciszek, Adhortacja apostolska o powołaniu do świętości w świecie współczesnym *Gaudete et exultate*, Rzym 2018, <http://bit.ly/wsp43Budnik5> [dostęp: 8.11.2018].
- Franciszek, Katecheza *Kościół matką, dającą życie w Chrystusie*, Rzym, 3.09.2014, <http://bit.ly/wsp43Budnik4> [dostęp: 5.11.2018].
- Gogola J. W., *Czystość konsekrowana: teologia i praktyka*, w: *Formacja zakonna*, t. 3, red. J. W. Gogola, Kraków 1998, s. 6-76.
- Góralczyk P., *Wychowawcza etyka seksualna*, Ząbki 2000.
- Håring B., *Błogosławieństwa, Ich implikacje dla jednostki i społeczeństwa*, w: tenże, *Pieśń Sługi, Błogosławieństwa, Eucharystia*, tłum. A. Łobocka-Oleksowicz, M. Mroszczak, A. Mysłowska, Warszawa 1982, s. 89-169.
- Hołda K., *Życie konsekrowane. Refleksje teologiczne o życiu zakonnym*, Warszawa 1979.
- Jan Paweł II, Adhortacja apostolska o konsekracji zakonnej w świetle tajemnicy Odkupienia *Redemptionis donum*, Rzym 1984, Warszawa 2000.
- Jan Paweł II, Encyklika *Redemptoris Mater*, Rzym 1987.
- Jan Paweł II, Posynodalna adhortacja apostolska o życiu konsekrowanym i jego misji w Kościele i świecie *Vita consecrata*, Rzym 1996, Poznań 1996.
- Jan Paweł II, *Zakonnicy i życie konsekrowane we wspólnocie chrześcijańskiej*, Poznań 1998.
- Katechizm Kościoła Katolickiego*, Rzym 1992, Poznań 1994.
- Kodeks Prawa Kanonicznego*, Rzym 1983, Poznań 1984.
- Kongregacja Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, Instrukcja *Rozpocząć na nowo od Chrystusa. Odnowione zaangażowanie życia konsekrowanego w trzecim tysiącleciu*, Rzym 2002.

- Kowalczyk M., *Wzorcowe symptomy komplementarności apostołskiej misji Kościoła u osób konsekrowanych*, w: tenże, *Komplementarność apostołskiej misji Kościoła w życiu konsekrowanym. Studium teologiczno-dogmatyczne*, Ząbki 2005, s. 103-128.
- Küng H., *Sobór i zjednoczenie*, tłum. M. Urbanowa, C. Żółtowska, Kraków 1964.
- Kozłowska M. F., *Wyjątki z Objawień w roku 1899 i 1900*, w: *Brewiarzyk mariawicki dla czcicieli Przenajświętszego Sakramentu*, wyd. V, Felicjanów 1967, s. 492-519.
- Ludwik z Granady, *Traktat VI O modlitwie myślniej, w którym wyklada się pokrótce główne tajemnice życia naszego Zbawiciela i inne sprawy*, w: tenże, *Abyś nie zapomniał, że jesteś chrześcijaninem*, tłum. K. Niklewiczówna, Poznań 1987, s. 165-265.
- Marmion K., *Chrystus wzorem zakonnika*, tłum. J. Andrasz, Kraków 1927.
- Merton T., *Wspinaczka ku prawdzie*, w: tenże, *Szukanie Boga*, tłum. P. Parlej, Kraków 1983.
- Nigg W., *Księga pokutników I*, tłum. V. Hoffmann-Zdrojewska, wyd. II, Warszawa 2001.
- Paweł VI, *Encyklika Sacerdotalis caelibatus*, Rzym 1967.
- Różyk W., „Objawienia” Marii Franciszki Kozłowskiej według rękopisu z archiwum watykańskiego. *Studium teologiczne*, Świdnica 2006.
- Słownik Teologii Biblijnej*, red. X. Léon – Dufour, tłum. K. Romaniuk, wyd. IV, Poznań 1994.
- Sobkowiak J.A., *Dziewictwo Maryi wobec współczesnej kultury*, „Salvatoris Mater” 4 (2002) nr 1, s. 149-152.
- Sobór Watykański II, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele Lumen gentium*, Rzym 1964, W: *Sobór Watykański II. Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Poznań 1967, s. 105-170.
- Sobór Watykański II, *Dekret o przystosowanej odnowie życia zakonnego Perfectae caritatis*, Rzym 1965, w: *Sobór Watykański II. Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, dz. cyt., s. 264-275.
- Suzo H., *Księga Mądrości Przedwiecznej*, w: *Mistycy nadreńscy. Ścieżka do Boga. Wybór pism*, red. W. Szymona, Poznań 1996.
- Szostkiewicz A., *Bóg kobiet*, *Polityka*, 23.03.2005, <http://bit.ly/wsp43Budnik1> [dostęp: 8.11.2018].
- Teresa od Dzieciątka Jezus, *Dzieje duszy czyli żywot bł. siostry Teresy od Dzieciątka Jezus i od Najśw. Oblicza Karmelitanki Bosej (1873–1897) przez*

nią samą skreślony. Listy – poezje, tłum. W. Galant, wyd. IV, Poznań – Warszawa – Wilno – Lublin 1924.

Viviano B.T., *Ewangelia według świętego Mateusza*, w: *Katolicki Komentarz Biblijny*, red. W. Chrostowski, Warszawa 2001, s. 911-980.

Zięba M., *Unanimitas, dominikańskie przykazanie*, Poznań 2003.

Biogram

Ks. mgr Maciej Budnik – kapłan diecezji łowickiej; duszpasterz, katecheta, mgr teologii; studiuje na WT UKSW w Centrum Teologii Apostolstwa i Teologii Życia Konsekrowanego „Pallottianum” w Ołtarzewie; zakres jego zainteresowań badawczych obejmuje instytuty życia konsekrowanego w perspektywie ekumenicznej, ze szczególnym uwzględnieniem mariawityzmu. E-mail: maciej.budnik@gmail.com.